

СУЧАСНІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ ЗА УМОВ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Могильна Л.М., к.е.н., доцент, Сумський національний аграрний університет

Стан навколишнього середовища є доволі складним. Моніторинг довкілля та розроблення методів уникнення екологічних небезпек є нагальною проблемою сьогодення. Тому в статті розкриті особливості сучасних екологічних проблем за умов міжнародної економічної інтеграції. Проаналізовано екологічний стан та головні екологічні проблеми України.

Ключові слова: екологія, довкілля, екологічна діяльність, міжнародна екологічна діяльність.

Постановка проблеми. Небачено активна й здебільшого непродумана діяльність людини, супроводжувана знищенням природних ресурсів і забрудненням навколишнього середовища, призвела до того, що нині біосфера планети перебуває в критичному стані, коли до глобальної катастрофи залишилися лічені кроки. Сучасна глобальна криза викликає останнім часом стурбованість майбутнім людської цивілізації.

Зміна природних ландшафтів, зменшення лісових ресурсів, залучення в сільськогосподарський обіг все нових і нових територій, виснаження ґрунтів, а хімічні сполуки, які циркулюють у біосфері, шкодять здоров'ю людей та всьому живому – все це приводило до зміни екосистем. Раніше вони були відносно незначні і не могли призвести до радикальних наслідків. Але зараз людство стикнулося з великою кількістю глобальних екологічних проблем. Тому воно повинно розробити стратегію переходу суспільства на новий життєствердний етап еволюції. В Україні екологічна криза значно поглибилась після аварії на Чорнобильській АЕС у квітні 1986 року. Відлуння цієї трагедії ми відчуваємо й досі. Ці обставини, а також складні соціально-економічні умови, привели до різкого погіршення стану здоров'я населення та негативного впливу на демографічну ситуацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розв'язанню цих проблем присвячені численні міжнародні саміти і конференції під егідою ООН, а також наукові праці багатьох відомих вчених, як М.І. Долішній, Б.М. Данилишин, В.М. Геєць, В.С. Стойко, Ю.Ю. Туниця, С.А. Харічков, В.Я. Шевчук, В.К. Данилко та багатьох інших.

Метою статті є аналіз головних причин загострення кризи у відносинах «людина - природа»; визначення факторів, які можуть призвести до самознищення людства, та визначення шляхів розв'язання екологічних проблем.

Викладення основного матеріалу. На сучасному етапі, загострилися негативні явища глобального характеру, які вже не лише гальмують соціально-економічний розвиток, а створюють реальну загрозу існуванню людства та біосфери в цілому. Особливістю сучасної екологічної кризи є те, що техногенні впливи дуже переплітаються з природними процесами, вони підсилюються або послаблюються ними. З іншого боку, і природні процеси (землетруси, повені тощо) у багатьох випадках підсилюються техногенними чинниками.

Від вирішення цих проблем залежить майбутнє усієї планети. І вже зараз люди повинні це зрозуміти і брати активну участь у боротьбі за збереження світу.

Автори моделі «Римського клубу» виділяють чотири найважливіших глобальних проблеми: демографічну, екологічну, продовольчу та енергетичну.

Слід відмітити, що за бездумної господарської діяльності вже сьогодні зруйновано 63% екосистем земної суші. У Канаді збереглося 65 % природних екосистем, Китаї – 20, Індонезії – 7, США – 5, Європі – 4, Індії – 1, Японії – 0 %. Умовно й відносно екологічно чисті території в Україні складають лише 13 % [2, с. 31].

В Україні найбільший антропогенний вплив на навколишнє середовище чинить сільське господарство, транспорт, промисловість, енергетика.

Як свідчать статистичні данні (рис. 1), приблизно 68 % всіх видів забруднення повітря- наслідок енергетичних процесів (добування, переробка й використання енергоресурсів). Особливо шкідливими є викиди сполук сірки в районах металургійних заводів. В 2014 році від підприємств, узятих на державний облік у сфері охорони атмосферного повітря, в повітряний басейн країни надійшло 3,0 млн.т забруднюючих речовин (на 1,2 млн.т, або на 28,8% менше, ніж у 2013 р.). Зменшення викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря відбулось, насамперед, за рахунок скорочення обсягів виробництва промисловими підприємствами та переходу на роботу в режимі максимальної економії газу та вугілля [1].

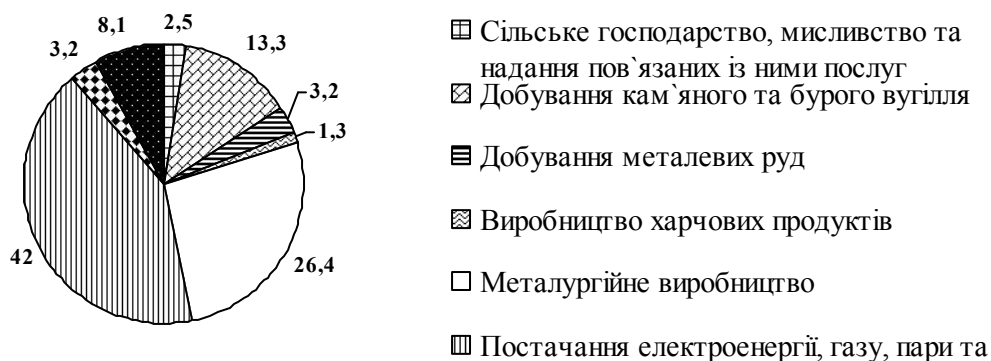


Рис. 1. Структура викидів забруднюючих речовин у атмосферу за видами економічної діяльності

Джерело: [1].

Ще однією проблемою є утилізація відходів. Це глобальна екологічна проблема. Особливо актуальним є питання транспортування, зберігання, переробки та поховання радіоактивних відходів. Те, що нині ці питання не вирішуються, є однією з головних причин призупинення розвитку атомної енергетики. Радіоактивні відходи дуже небезпечні, особливо високоактивні. Вартість видалення та поховання їх є найвищою порівняно з вартістю інших відходів.

Викидаючи сміття людина не замислюється над тим, скільки часу потрібно, щоб ці відходи розклалися. Харчові відходи розкладаються близько місяця, картонні коробки - 3 місяці, старе шкіряне взуття - 40 років. Фольга, уламки цегли та бетону, автоакумулятори розкладаються понад 100 років, електричні батарейки - 110 років, пластикові пляшки - близько 180-200 років, алюмінієві банки - майже саме небезпечніше сміття, бо має термін розкладання 500 років. І, нарешті, скло. При розкладанні скла утворюється скляна крихта, схожа на пісок. Крім цього банки й уламки небезпечні своїми гострими краями, як для голих стоп людини, так і для тварин. Скільки його вже розбите в наших місцях відпочинку, нікому невідомо. Термін розкладання скла більше 1000 років, а тому ще як мінімум 12 -15 поколінь буде насолоджуватися сьогоднішніми уламками.

У Європі 10 % сміття потрапляє на полігони, останні 90 % знову пускають у виробництво. В Україні лише 10-15 % відходів використовується як вторинна сировина, хоча потенційні можливості – 75 %. Житель Німеччини розкладає сміття в десять різних урн. З них чотири знаходяться у дворі, останні – в 10-15 хвилинах ходьби від будинку. За пластикову пляшку в магазині можна отримати до 25 євроцентів, супермаркети продають пластик переробляючим фірмам – до 700 євро за тонну, а переробляючі фірми беруть гроші з виробників пластика за його утилізацію [4].

Для утилізації органічних відходів прямо в житлах, американці вивели спеціальних черв'яків, яких поміщають у відро, накрите кришкою з дірочками для вентиляції і годують кухонними відходами, – всім, окрім мучного, м'ясного і молочного. Черв'яки «працюють» чисто і створюють прекрасне добриво для кімнатних рослин чи городу [4].

Дедалі гостріше постає проблема відходів в Україні. Звалища навколо великих міст щорічно поглинають близько 1500 га землі, яка стає небезпечним джерелом отруєння довкілля. Із звалищ у повітря та ґрунтові води потрапляє багато токсичних речовин - важких металів, лаків, фарб, гуми, пластмас. Вони є розсадником хвороботворних бактерій. Саме тут утворюються токсичні гази, виникають небезпечні для довкілля пожежі.

Слід відмітити, ще один аспект утилізації відходів в Україні. Державні органи не інформують населення і не забезпечують правильної утилізації таких небезпечних відходів як батарейки, акумулятори та енергозберігаючі лампи. Проблема в тому, що переробка

коштує дорожче, ніж подальший продаж отриманої сировини. В Європі цим займаються. Пункти прийому відпрацьованих батарейок зустрічаються на кожному кроці. У нас це майже нонсенс! Бо такі пункти дуже рідко трапляються у великих містах, не кажучи вже про малі міста та села. І мало яка людина поїде утилізувати батарейку на інший кінець міста. Наш мінталетет такий, що більшість викине її на смітник. Одна батарейка забруднює токсичними речовинами 400 літрів води, або 20 квадратних метрів ґрунту, а одна енергозберігаюча лампа містить від 3 до 5 міліграм ртуті. Потрапивши на сміттєзвалище, вона пошкоджується і забруднює довкілля цими парами. В Україні таких заводів поки немає, але вони з'являться – так як ЄС жорстко вимагає від країн, що вступають, якісної системи збору та утилізації відходів, в тому числі і акумуляторів.

Наш час характеризується небаченими масштабами розвитку транспортних перевезень. Значна частина цих перевезень є безпосередньою складовою частиною процесу виробництва- промислового й сільськогосподарського. В усіх великих містах України частка забруднень повітря від автотранспорту останнім часом становить 70 - 90 % загального рівня забруднень.

Сільське господарство - одна з найголовніших галузей матеріального виробництва людства, що забезпечує його харчовими продуктами рослинного й тваринного походження, а багато галузей промисловості - сировиною. Серйозною проблемою в цій галузі є перехімізація. На зміну апробованій віками схемі землекористування «земля - зерно - гній – земля» прийшла неприродна, виснажуюча ґрунти схема «земля - зерно - мінеральні добрива - зерно - більше мінеральних добрив». Навантаження пестицидів при вирощуванні культур на ґрунти стає нестерпним. При цьому засвоєння хімічних поживних речовин, що містяться в мінеральних добривах, культурними рослинами в середньому не перевищує 40 %. Інші ж 60% вимиваються з ґрунту, надходять до водойм, річок, озер, ґрунтових вод і є джерелом їх небезпечного забруднення. Надмірне використання мінеральних добрив, зокрема азотних, викликає небезпечно для здоров'я людини збільшення в харчових продуктах нітратів, що, в свою чергу, є причиною збільшення тяжких захворювань. Ось чому і в Україні є прихильники так званого альтернативного сільського господарства. Основна суть альтернативного землеробства полягає в повній або частковій відмові від синтетичних мінеральних добрив, пестицидів, регуляторів росту й кормових добавок. Комплекс агротехнічних засобів базується на строгому дотриманні сівозмін, запровадженні в них бобових культур для збагачення ґрунту азотом, застосуванні гною, компостів і сидератів, проведенні механічних культивацій й захисту рослин біологічними методами.

Одним із складних питань екологізації є виробництво екологічно чистої продукції, тому покупець постає перед вибором – купувати екологічно чисту продукцію або

біотехнологічні продукти. Їх широке впровадження дало змогу урізноманітнити наше харчування, але, в даному випадку, дані інновації будуть мати негативний вплив на людство. Наприклад, у країнах Європи окремо розроблені позначки на товари, які мають негативний вплив (подразник) на людину. А за правилами, які діють у Фінляндії з 1991 р., спеціальними знаками позначений морський вантаж, що може заподіяти шкоду флорі чи фауні. Метою екомаркування є донесення споживачу продукції інформації, що дозволяє вибирати ту чи іншу продукцію на його розсуд. Але для того, щоб виробляти екологічно чисту продукцію, необхідно більшу увагу приділяти екологічному веденню сільськогосподарського виробництва.

Сучасна екологічна ситуація в Україні стала вкрай небезпечною. Основні причини наступні: застаріла технологія виробництва на багатьох промислових та сільськогосподарських підприємствах; нераціональна структура промисловості (надлишок енергоємних і «брудних» підприємств); недостатнє екологічне виховання людей і, як результат, їхнє байдуже ставлення до екологічних проблем; недостатня увага до екологічних проблем державних організацій.

Але екологічні проблеми самі собою не вирішаться. Так, видання Business Insider створило список з 15 загроз людству в 2050 році, багато з них (половині земної кулі не вистачатиме води; зникнуть їстівні види риби; зникнуть тропічні ліси; збільшиться кількість та сила ураганів; великі міста затопить через підвищення рівня моря) стосуються екологічних проблем.

Прикладами загрози підвищення рівня моря є можливе затоплення однієї з найдавніших пам'яток людської цивілізації, «міста у хмарах» Мачу Пікчу, Мальдів чи Тувалу («країни, що скоро потоне»). Саме так називають Тувалу в Південній частині Тихого океану, який ризикує першим «піти назавжди під воду» в разі стабільно стрімкого зростання рівня води [3].

Вирисовується жахлива екологічна ситуація, яку можна подолати об'єднавшись разом. Зазначимо, що потреба в міжнародному співробітництві у сфері екології обумовлена глобальністю проблеми взаємовідносин суспільства і природи. Ідея такої необхідності була усвідомлена і проголошена ще до першої конференції в Берні з охорони навколишнього природного середовища (1913 р.). Згодом вона одержала закріплення й розвиток у міжнародних правових документах. Поступово сформувалась, а за сучасних умов одержала досить широкого розвитку міжнародна екологічна діяльність. Важливими передумовами міжнародного правового регулювання охорони оточуючого людину природного середовища є обмеженість простору й ресурсів біосфери, зацікавленість країн і народів у справедливому

розподілі природних ресурсів, у забезпеченні прав громадян на сприятливе для життєдіяльності довкілля.

Тому вирішення питань міжнародної екологічної діяльності всіх країн світу відбулось в передмісті Парижа Ле Бурже. Зазначимо, що з 30 листопада по 12 грудня 2015 року проходила міжнародна кліматична конференція COP21 під егідою ООН. Нагадаємо, що вона повинна була завершитися 11 грудня, але була продовжена ще на один день через потребу остаточного узгодження положень угоди. Паризькі домовленості наберуть чинності з 2020 року і замінять ухвалений у 1997 році Кіотський протокол.

Слід наголосити, що щороку, починаючи з 1992-го, відбувається Конференція сторін (COP - Conference of Parties), учасники якої намагаються виробити спільний практичний план дії. COP21 - це скорочена англійська назва 21-ї Конференції сторін Рамкової конвенції ООН щодо кліматичних змін. Таку довгу закручену назву придумали 1992 року в Ріо, куди під егідою ООН з'їхалися представники країн, стурбовані наслідками кліматичних змін, і вирішили щось з цим зробити. Тоді ж вони підписали конвенцію, яка набула чинності в 1994 році та яку з того часу ратифікували 195 країн (в т.ч. і Україна).

Паризьку конференцію відвідали представники 195 країн, у тому числі 147 глав держав і урядів. Головне завдання форуму було досягнуто - країни домовилися про заходи, які б дозволили утримати зростання температури на нашій планеті в межах 2 градусів за Цельсієм. Науковці та громадскість були занепокоєні, бо якщо не вирішувати це питання у терміновому порядку, то середня температура Землі підніметься на 5 градусів за Цельсієм до кінця цього століття. А це призведе до катастрофічних наслідків для людства, бо надзвичайні кліматичні події ставатимуться частіше, масштаби міграції збільшаться, а продовольча безпека буде під загрозою.

Тому екологи звернулися до урядів усіх країн світу із проханням зменшити кількість викидів у атмосферу, але найбільше забруднюють планету п'ять держав – США, Китай, Росія, Бразилія та Індія. Звісно, клімат землі змінюється із часів появи індустрії, і чим далі, тим гірше.

Слід наголосити, що після сумнозвісного провалу в Копенгагені минуло шість років, і в грудні 2015-го світова спільнота остаточно дійшла консенсусу відносно змісту положень нової рамкової конвенції щодо змін клімату так званих Паризьких домовленостей, що набере чинності з 2020 року. Ця угода повинна прийняти естафету в Кіотського протоколу. Текст рамкової угоди міститься на 23 сторінках і разом з додатками складає документ з 42 аркушів. Він передбачає обмеження глобального потепління на рівні 1,5 - 2 градусів Цельсія та інші заходи, такі як технічна допомога країнам, що розвиваються, у розмірі щонайменше 100 млрд дол. США на рік для боротьби зі змінами клімату.

Відмітимо, що кліматичний рух є викликом, тому що він стосується самого серця економіки – виробництва та споживання енергії. Для запобігання екологічної катастрофи в глобальному масштабі людство вже сьогодні повинне вжити заходів щодо збереження стійкості біосфери. Завдання полягає в тому, щоб сформувати на планеті єдиний екологічнобезпечний господарсько-економічний простір, який буде основою сталого і врівноваженого соціально-економічного розвитку всіх країн світу.

Все це, зрештою, вимагає, по-перше, від кожної держави глибинних структурних, техніко-технологічних і організаційних змін у суспільному виробництві і радикальної перебудови макроекономічної політики, вдосконалення зовнішньоекономічних зв'язків, здійснення в перспективі заходів у сферах руху капіталів, валютних коштів, трудових ресурсів, оптимізації балансів інвестицій, заощаджень тощо з урахуванням глобальності еколого-економічних чинників. По-друге, більш узгодженого міжнародного науково-технічного та економічного співробітництва, що спирається на інтеграцію зусиль, ресурсів і коштів з метою успішного вирішення ресурсно-екологічних проблем.

Висновки і пропозиції. Як висновок, слід відзначити, що гострота глобальних проблем залежить не лише від того, що непередбачені екологічні та соціально-економічні наслідки глибоко впливають на всі боки життя сучасної людини. Істотним є й те, що ці проблеми настільки взаємопов'язані, що практично неможливо добитися успіху у вирішенні однієї з них, ігноруючи або приділяючи недостатню увагу іншим. Крім того, однобічний підхід до вирішення глобальних проблем може призвести до тяжких наслідків, які негативно позначаються на перспективах розвитку як нашої держави так і людства в цілому.

Вирішення глобальних проблем можливе лише зусиллями всього світового співтовариства. Навіть найбільш могутні держави не в змозі вирішити самотійно екологічні проблеми. Для їх подолання потрібно спільне використання економічних, інтелектуальних, науково-технічних і культурних ресурсів всього людства. Необхідні також політична воля урядів і народів різних країн, широке розповсюдження у світі нового політичного мислення. На теперішній час різні країни по-різному ставляться до вирішення глобальних проблем: одні ігнорують ці проблеми, інші витрачають великі кошти на їх подолання. Ми підтримуємо думку тих науковців, котрі вважають, що людство має замислитись та вибирати між матеріальним прогресом і продовженням життя на Землі.

Список використаної літератури:

1. Викиди забруднюючих речовин та парникових газів у атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення у 2014 році. Експрес-випуск. (23.03.2015р. № 74/0/06.4вн-

15) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/express/expres_u.html#106.

2. Дробноход М. І. Гострі суперечності в системі «людина-навколишнє середовище» - головна проблема сучасності / Дробноход М. І. // Економічний часопис – XXI. – 2009. - № 1-2. – С. 31-35.

3. Черкас А. / Екологічні виклики сьогодення: які шляхи подолання?/ Черкас А. [Електронний ресурс] // Free Voice Information Analysis Center – Режим доступу : <http://iac.org.ua/ekologichni-vikliki-sogodennya-yaki-shlyahi-podolannya/>

4. Цікавинки про сміття [Електронний ресурс] // Кафедра екології Хмельницького національного університету. - Режим доступу : http://www.khnu.km.ua/root/kaf/ecolog/NEWS_garbage.html

Могильна Л.Н. Современные экологические проблемы Украины при условии международной экономической интеграции.

Состояние окружающей среды является достаточно сложным. Мониторинг окружающей среды и разработка методов предотвращения экологических катастроф является насущной проблемой современности. Поэтому в статье раскрыты особенности экологических проблем в условиях международной экономической интеграции. Проанализировано экологическое состояние и главные экологические проблемы Украины.

Ключевые слова: экология, окружающая среда, экологическая деятельность, международная экологическая деятельность.

Mohylna L. M. Modern environmental problems of Ukraine in conditions of international economic integration

The environment today is complicated. Environmental monitoring and development of methods to avoid environmental hazards is an urgent problem. Therefore, the article describes the features of modern environmental problems under conditions of international economic integration. Analyzed the environmental condition and the main environmental problems of Ukraine.

Keywords: ecology, environment, environmental activities, international environmental activities.